

IV. Akademický týden - Hünfeld b. Fulda

Dr. Miloš Vitula:

DĚJINY
ŽENSKÉ EMANCIPE

OPUS BONUM

Dr. Miloš Vitula:

Dějiny ženské emancipace.

Ženská emancipace, neboli ženská otázka (feminismus) je oprávněný nárok ženy na totéž postavení ve společnosti a tatáž práva jako má muž. Je to snaha vymanit se z područí muže, být mu rovna jak ve společenském životě tak ve výrobním procesu.

Problém ženské otázky je obsažen v postavení ženy v minulosti a v jejích pokusech zlepšit své postavení. Kdysi to byly pokusy slabé a neorganizované. Teprve nový věk, t.j. 19 a 20 století vynutil vlivem změny struktury společenského života radikální řešení této otázky. Ženská otázka se tak stala sociální nutností.

Postavení ženy v minulosti bylo v různých časových periodách různé. To záviselo na tom, jak se ta určitá společnost na ženu dívala. Je zajímavé konstatovat, že postavení žen se nelepšilo se stoupající kulturní úrovní, ale naopak klesalo. To platí ovšem o časech minulých.

V době předhistorické těšila se žena, jak můžeme vyvodit ze starých mythologických bájí, velké úctě. Tak Astarta byla původně ženskou stránkou chaotického prajsouca. Egyptská Neith byla hlubokým symbolem základů lidského života. Podle řeckého pojetí světa, vzniká země z chaosu - ženského principu -, z kterého vzniká pak nebe, moře a hory. Pro silné postavení žen v tehdejší společnosti svědčí též matriarchát, t.j. určení kmenové příslušnosti dítěte podle matky. Styk pohlavní byl tehdy volný, bylo mnohoženství i mnohomužství a tak příslušnost dítěte se dala určit jen podle matky. Také častá nepřítomnost muže, který buď lovil nebo válčil a tak se někdy i na dlouhou dobu vzdaloval rodiny, dávala ženě prakticky řízení rodinných záležitostí do rukou.

Tento stav se však mění změnou matriarchátu v patriarchát, z něhož vznikla dvojí morálka. Poněvadž rodová příslušnost se vlivem patriarchátu začala odvozovat od otce, byla žena povinna zachovávat muži věrnost, aby mu nedala cizího dědice, zatím co muž neměl k ženě žádného závazku věrnosti. Žena má cenu jako matka, milenka a pracovní síla. Samostatná individualita jí je odpírána. Aby věrnost ženská byla zachována, je uzavírána do zvláštního obydlí, kam cizí muži nemají přístup. Tím ztrácí žena styk se společností a její kulturní úroveň klesá. Jen několik zvláště výrazných osobností ženského světa uniká z jednotvárného života žen, jako např. Sibyla, Debora a některé královny. Žena je pod poručenstvím muže a pud jednati samostatně je v ní záměrně utlumován. Je přetížena mateřskými starostmi a je ve skutečnosti mužovým otrokem.

Ze všech starověkých národů nejlepší postavení měla žena v Egyptě. Nebyly jí ukládány žádné těžké práce, v rodině byla paní domu. Z vynikajících Egyptanek můžeme jmenovat Hatšepsovu (1503-1484), která po smrti svého manžela a bratra nastoupila na královský trůn a zasloužila se o povznesení námořní moci a obchodních styků Egypta.

U Židů měla žena cenu nepatrnou a byla považována za majetek muže koupí získaný a stupeň její vážnosti ve společnosti se řídil počtem zrozených synů. Nebyla sice oddělována od společnosti, ale trpěla dvojí morálkou. U Židů byl totiž obvyklý vedlejší poměr mužů s otrokyněmi.

U Řeků v době předhistorické požívá žena značnou úctu. Hera je ochránkyní manželské věrnosti a v Atheně jsou zpodobněny lidské vlohy ženy, umělecká vynalézavost a tvůrčí síla. V době historické je volnost ženě odňata, nesmí se účastnit náboženských obřadů olympijských her a její úloha společenského činitele se omezuje na to, že je paní nad svými otrokyněmi v ženském obydlí. Tím ztrácí styk se společností, kulturně vůči muži zaostává a muž si nevzdělané ženy neváží. Podle Platona duše mužů se v příštím životě za trest mění v duše žen a zvířat. Aristoteles srovnává muže a ženu s duší a tělem. Xenefon míní, že žena se hodí jen k vedení domácnosti a rození dětí. Za takových podmínek vzniklo tzv. heterství, druh volné lásky. Muž totiž hledal zábavu buď jen ve společnosti ostatních mužů a to v gymnasiích a na veřejných schůzích anebo ve společnosti hetér. To byla zvláštní kasta žen, jakýsi druh lepších prostitutek, které měly přístup ke vzdělání a byly často mužům rovnocenné. To ovšem vedlo nejen k rozvratu rodinného života, ale i státního zřízení a bylo jednou z příčin úpadku celé řecké kultury. Ovšem byly tu i ženy, které se dovedly emancipovat z područí muže, jako např. básnířka Sapho a manželka Periklova Aspasia, která byla původkyní toho, že athenské ženy si veřejně stěžovaly na své nízké postavení a žádaly plné uznání svého lidství.

Lepší postavení měly ženy ve Spartě. Hoši i dívky byli vychováváni společně. Ženy nebyly vylučovány ze společenského života, ale naopak měly značný vliv na záležitosti obce a účastnily se života náboženského.

U Římanů se žena těšila opravdové úctě. Vysokému hodnocení mravnímu však neodpovídalo hodnocení právní. Dcera do provdání byla v moci otce a pak v poručenství manžela. Zemřel-li tento, upadala v poručenství nejbližšího příbuzného. S majetkem nemohla volně nakládat. Jinak spolu s manželem řídila domácnost a volně se pohybovala ve společnosti. Vzory ušlechtilé ženské hrdosti, uvědomělého mateřství a účinné lásky jsou tu Lucretia, Cloelia, Veturia a Cornelia. V pozdější době mravního úpadku římské říše mění se postavení ženy ve společnosti značně v její neprospěch.

Teprve křesťanství vrací ženě její důstojnost, když Kristus odsuzuje dvojí morálku. Ovšem již apoštol Pavel vytlačuje ženu z účasti na veřejném životě výrokem "žena ať mlčí v církvi". Že ženy vždy nemlčely, ale horlivě se staraly o věci církve se týkající, z kterých je chtěl Pavel vyloučit, svědčí list jednoho olomouckého biskupa z 13.st., ve kterém si stěžuje na přílišný zájem žen o věci církve. Asketický duch církve pokládal manželství za nutné zlo pro zachování lidského rodu, ženu za původ hříchu a uvažovalo se často zda žena je vůbec člověk a má duši. Přesto však žena i v této době raného křesťanství vykonala mnoho ve službách náboženství, zejména v péči o trpící bližní.

S zcela jiným pojetím ženy vstupují do kulturní sféry římskokřesťanské mladé národy germánské a slovanské. Tito spatřují v ženě bytost mravní, váží si jí, ale neposkytují jí žádných práv. Žena nemá vlastního majetku, žije v poručnictví otce nebo manžela, jehož je vlastně majetkem. Má však významné slovo ve společné domácnosti. Takový starý Germán když právě neválcil, povaloval se na medvědí kůži, pil víno a hrál v kostky. Starost o hospodářství přenechával ženě, která je za pomoci dětí a otroků vedla. Žena živila celou rodinu, byla pracovnící, vedoucí hospodářství, domácnosti, a vychovatelkou dětí. Tento stav se změnil po velkém stěhování národů, když v době poměrného míru a značného vzrůstu obyvatelstva začíná i muž pracovat. Žena je od některých těžších prací osvobozena a její práce se omezuje na chov do-

bytka, sklep, zahradu, zhotovování obleků, předení a celou řadu jiných věcí, které později byly svěřeny speciálním řemeslníkům sdruženým v cechy.

Ve styku společenském nebyla omezována a měla i jistou účast na kulturním růstu. Recepce kultury se mění jádrná barbarská žena ve vážnou, zbožnou a dobročinnou ženu románskou jež v klášteřích nabývá vzdělání. Příkladem je tu jeptiška Roswita z Gandersheimu, autorka známých rukopisů, dle ní zvaných Roswita, které jsou cenným dokladem pro poznání tehdejší doby.

Obrat v neprospěch ženy způsobily názory přinesené účastníky křížových výprav z Orientu. Vzniká nový ideál ženy jemné až přecitlivělé, potřebující ochrany rytíře. Duch doby jeví se v typu rytíře jenž svou duši věnuje Bohu a církvi, srdce své dámě, ne však choti, ale milence, sobě pak ponechává čest. A tak vzniká rozpor: Církev zavrhne lásku i v manželství a na druhé straně rytířská společnost holduje volné lásce. Žena jako společenský činitel zůstává dále nepochopena a výsledkem jednostranného pojetí ženy jako bytosti jen pohlavní je zhoršení mravů tzv. dvorského života.

Touhu svou po duševním životě projevuje gotická žena v mystickém nadšení. Toto hluboké založení náboženské se projevuje u žen všech národů a charakterisuje především husitské hnutí. To vše co bylo předesláno, platí jen o vyšších kruzích společenských. Jinak tomu bylo u nižších vrstev. V následujícím ukážeme, pokud žena středních a nižších vrstev se mohla uplatnit v hospodářském a společenském životě.

Až do 13 st. pozorujeme stále vzrůstající osvobozování ženy od těžkých prací. Její činnost se začíná omezovat na práce v domácnosti. Ovšem tato její činnost měla tehdy daleko větší rozsah než je tomu dnes. V domácnosti mimo běžných prací se předlo a vařalo pivo. Většinu prací, které dříve prováděla žena převzali speciální řemeslníci sdružení v cechy. Cechy ovládaly ve středověku řemeslo. Cechy však nebyly jen pouhými řemeslnickými spolky, nýbrž měly význam též politický a vojenský. Právo na výkon řemesla bylo vázáno na uvedené povinnosti, ke kterým žena nemohla být připuštěna. Proto v zásadě se nemohla stát členem cechu. Středověk se vůbec řídil zásadou, že každé pohlaví má takové úkoly, které odpovídají jeho povaze. Muž výtěžnou činnost, žena kuchyň přádko a jehlu. Dívka je určena k tomu, aby se vdala. Poněvadž není vždy jasné za koho se provdá, nemá smyslu aby se učila nějakému řemeslu. Co by např. pomohlo kováři, kdyby si vzal dívku vyučenou ševcovině.

Přes toto principiální vyloučení ženy z cechů vidíme během středověku ženy zaměstnané v mnoha oborech. Tak např. žena zemřelého cechovního mistra mohla živnost dále samostatně provozovat. Ženy, dcery a služky pomáhaly v řemesle poněvadž tehdy řemeslo bylo podnikem rodinným. Důležitější však je, že ženy a dívky v rámci rodinného nebo cizího podnikání se brzo uplatnily jako námezdné síly nebo dokonce samostatné podnikatelky. Jako takové byly pak přijímány do cechů se stejnými právy jako muži. Nepodléhalo-li provozované řemeslo cechovnímu zřízení, pak tu nebylo žádného omezení. Tak se stávalo, že některé živnosti s cechovním řádem sestávaly výhradně z žen.

Tak např. textilní průmysl. Tkaní sukna bylo sice vlastní řemeslo, ale všechny ty práce, které tomu předcházely jako česání vlny, předení a j., vykonávaly ženy jako námezdní dělnice. Jejich práce byla pak řízena zvláštními předpisy. Jeden z nejstarších takových řádů

(Weberordnung) pochází z r. 1377 z Frankfurtu. V Kolíně nad Rýnem měly vlastní cech sítařky. Aby dosáhly mistrovství v tomto oboru, musely se šest let učit a žádná mistrová nesměla zaměstnávat více než tři dělnice. Ženy jako samostatné plátenice se uplatnily ve Vit-tenberku, Strassburku, Frankfurtu, kde byly členkami cechů. Tkaní závojų a výroba prádla je zcela v rukou žen. Také v krejčovství se uplatnily ženy nejen jako pomocnice ale i samostatné podnikatelky. Ve Frankfurtu byly přijaty do cechu s menšími poplatky jako muži. Dále je tu celá řada jiných živností ve kterých byly ženy činné. Ko-žišnictví (Frankfurt, Slezsko), vyšívání znaků, pasířky (Kolín, Strasburg), řemenářky (Bremen), barvířky (Frankfurt), koželušky (No-rimberk), vyšívačky zlata (Kolín).

Můžeme tedy tvrdit, že nebylo ve středověku řemesla z kterého by by-ly ženy vyloučeny, jestliže na ně jejich síly stačily. Ve Frankfurtu v letech 1389 až 1497 bylo zjištěno 15 ženských lékařek (z toho 4 pro mládež a 3 oční specialistky). Bohužel prameny nám nic neříkají jak se k tomuto zaměstnání, podmíněnému vysokoškolským studiem do-staly. Studium na vysokých školách nebylo ženám dovoleno.

Ženy nebo dívky, které se nemohly v tehdejší hospodářství uplatnit vstupovaly do klášterů nebo tvořily komuny známé pod jménem bekyně. Tam se zabývaly též různými ručními pracemi, zejména vyšíváním a moh-ly své výrobky volně prodávat na trhu.

Je to však až doba renesanční, která začíná přiznávat ženám lidská práva. Umění i společnost vytváří si nový typ ženy v Beatrici, Laure a Leonardových obrazech. Staré předsudky o nižší inteligenci ženy vyvrací apologetická literatura horlivě studující bytost ženy. Rene-sanční touha po plném vyžití, po činech, propuká plnou silou u mno-hých žen. Kateřina Sienská, Markéta z Valois, Vittoria Collona a ce-lá řada básnířek i výtvarných umělkyň jsou toho dokladem. Jemné vyš-ší formy jsou dílem žen, které se pak přenášely na politické dění a veřejný život vůbec. V salonech duchaplných žen diskutovalo se o podstatě krásna, o starých i nových dílech uměleckých ve společnosti předních umělců, literátů a kritiků. Tyto salony nabyly zejména vel-kého významu ve Francii, kde dění kulturní i politické bylo značně ovlivněno ženami zejména v 16 a 17 století. Stačí tu jmenovat paní Rambouillet, Scudery, La Fayette a řadu jiných, jejichž salony byly navštěvovány nejvýznačnějšími literáty a politiky tehdejší doby, a které vlastně vytvářely moderní francouzskou spisovnou řeč, odmyslí-me-li si ovšem některé výstřelky, které ironisoval Moliere ve svých hrách. Tuto dobu můžeme označit za zárodek napotom uvědomělého hnu-tí emancipačního, které se začalo formovat v druhé polovině 18 st.

Moderní ženské emancipační hnutí bylo zahájeno vystoupením americ-kých žen s požadavkem o politická práva a rovnost vzdělání. Ve Fran-cii, kde již encyklopedista Condorcet upozorňoval na právo žen ú-častniti se na zákonodárství, vystupuje v době velké francouzské re-voluce první organisátorka ženského hnutí, zakladatelka prvních poli-tických ženských spolků, žena velké výmluvnosti Olympe de Gouge, která předložila konventu první deklaraci ženských práv, v nichž prohlásila, že národ se skládá z mužů a žen, a že proto zákonodár-ství musí být výrazem vůle celého národa a ne jen mužů. Konvent však toto prohlášení nepřijal a ženské politické spolky zrušil.

V téže době v Anglii paní Wollstoncraftová píše svou první knihu o v-ychování a vzdělání děvčat a uveřejňuje "Obranu ženských práv", pod-le které má býti žena muži rovna a býti svobodným občanem jako on.

Emancipační hnutí se značně rozvinulo pak v 19 st. Bylo to zapříčiněno jednak změnou struktury společenského života a novými podmínkami hospodářského života.

Hlavní body emancipačního hnutí byly tyto:

- 1/ úsilí o svobodu individuální spojené s praktickým požadavkem neomezeného vzdělání pro ženy.
- 2/ Sociální a etické s požadavkem přístupu ke všem povoláním a aborům lidské práce, odstranění dvojí morálky, nuceného celibátu a prostituce.
- 3/ Politické t.j. volební právo a změny některých zákonů ve prospěch žen.
- 4/ Rodinné, snažící se o mravní a právní rovnost v rodině, nezávislost hospodářskou a rodičovskou moc.

Představitelky ženského hnutí byly ženy všech vrstev. Nejplněji tu byla zastoupena vrstva střední, dělnice pak z nutnosti hospodářské. Téměř ve všech zemích vystupují tyto obě vrstvy odděleně. Vůdci jsou ponejvíce ženy a osvícení muži. Věda, žurnalistika, parlamenty a veřejnost začínají uznávat ženské hnutí za důležitou složku sociálního hnutí. Je tu však také mnoho odpůrců. Jedni bojují proti ženskému hnutí posměchem, jiní využívají nepopiratelých výstřelků hnutí a opět jiní namítají, že žena se odcizuje rodině a svému přirozenému poslání. Nechybějí ani ti, kteří upírají ženě schopnost splnit tytéž úkoly, které dosud vykonávají muži. Boj o právo ženy byl boj dlouhý a vedený často až do krajnosti. Zkušenosti nabyté z rozvoje svobodné ženy ukázaly, že úkol ženy není vyčerpán jen úkolem matky a manželky. Byl odstraněn také předsudek, že muž je převahou bytostí rozumová, spekulativní a produktivní, zatím co žena je naopak bytostí citová, instinktivní a receptivní. Teorii o pasivitě žen odporují však dějiny samy. Na tuto skutečnost poukázal zejména Forel a u nás Masaryk. Naopak se zjistilo, že právě chytřím a energií vynikají ženy mnohdy nad muže. Nejrozhodněji ocenil úsilí žen F.X. Šalda, který napsal "že žena vykonala v krátké době necelého sta let, v němž vystupuje v literatuře jako kontinuum více než se čekalo. Všechno co dnes víme o psychickém útvaru genia mužů vede nás jen k víře, že genius není vázán na pohlaví."

Ženské hnutí se nevyvíjelo všude stejně. Tak např. v Americe a Australii nesetkalo se s takovým odporem jako v Evropě. Vysvětlení je tu nasnadě. V obou případech bylo žen nedostatek a proto větší úcta k nim a jejich právům než v Evropě. V zemích jako Anglie, ve Finsku a ostatních skandinávských zemích, kde mělo theoretickou přípravu a bylo živeno myšlenkami Wollstonecraftové, St.Milla Björsona, Ipsena Kejove a jinými, těšilo se také mimo jiné podpoře politických liberárních stran.

V románských zemích, v Německu a Rusku nenašlo však takové podpory jako v již zmíněných zemích. V minulém století, zejména v jeho druhé polovině, šlo ženám především o získání volebního práva a přístup k vyššímu studiu. V Anglii dosáhly ženy r.1869 právo volit do obcí a roku 1871 bylo jim povoleno studovat na universitách. V Australii dosáhly ženy plného volebního práva 1894, v Americe 1902, ve Skandinávských zemích 1907, zatím co ve Francii až 1945. Ve Finsku měly ženy úplně rovného aktivního i pasivního volebního práva. V Norsku dosáhly práva volit na základě poplatnictví, t.j. ženy 25 let staré platící daň a provdané, jejichž muži platili daň. V Rusku měly statkářky staré právo hlasovat v rodinných radách. V r.1906 účastnily se některé ženy v Rusku také voleb volitelů, kteří pak volili členy dumy. V Ra-

kousku měly volební právo, vlastnice firen a volily do obchodní komory, lékařky aktivní právo i pasivní právo do lékařské komory. Poplatnice, které platily nejméně 8 K daní, definitivní učitelky, profesorky a doktorky mohly volit do obecního zastupitelstva mimo Prahu, Liberec a Brno a zemského sněmu.

Také v otázce přístupu k povolání a studiu bylo dosaženo velkého pokroku. Již v minulém století byly ženy zastoupeny téměř ve všech povoláních, která odpovídala jejich schopnostem. Zvláště v Americe, kde mnoho žen provozovalo úspěšně samostatné zaměstnání a vynikly i v průmyslu jako samostatné podnikatelky.

Co se týče ženského studie na vysokých školách zaznamenáváme tu také velký pokrok. V r. 1846 byla v Ženevě promována první lékařka Blackwellová. V r. 1905 působilo v Americe přes 5000 lékařek, v Anglii 118, v Rusku 500. Některé z nich provozovaly vlastní praxi, jiné pracovaly v nemocnicích. Nejrozšířenějším zaměstnáním žen se stalo učitelství. Již před první světovou válkou činil podíl učitelek na obecných školách v Americe plných 70%. Též početně byly zastoupeny na školách středních a dokonce i na universitách. Ženy se staly úspěšnými žurnalistkami, lékárníci, architektkami, inženýrkami, porotci, soudkyněmi atd.

Na ochranu svých práv založily ženy četné organizace a publikovaly svá práva ve vlastních časopisech. Tak např. v Německu první ženský časopis byl založen 1849. První kongres žen spojený se založením všeobecného spolku byl v r. 1865. 1870 založila Langová a Bäunerová tzv. Neutrální ženské hnutí, které se zasazovalo o ženské vzdělání, vedlo k pronikavé reformě dívčího vzdělání a k připuštění žen k universitnímu vzdělání 1909.

Boj o ženská práva je prakticky dnes dobojován. Ženy dosáhly všech svých práv. Mají právo studovat, přístup ke všem zaměstnáním, aktivní a pasivní právo žen bylo zavedeno ve všech zemích kromě Švýcarska. Tím však, že ženy získaly tatáž práva co muž, nemusí to znamenat, že společnost jejich práci honoruje tou samou mírou jako práci muže. Je ještě mnoho odvětví zejména v průmyslu, kde žena za tutéž práci dostává menší mzdu než muž. Dále zdá se, že žena nevyužívá všech těch práv, která jí byla přiznána. Tak např. v politickém životě ačkoliv ženy tvoří všude víc než 50% oprávněných voličů, vidíme málo žen. Jsou si ce ženy ve funkci hlavy státu, vyslankyně a ministrině, ale to jsou zatím jen výjimky. Také na zodpovědných místech vidíme jen malé procento žen. Zdá se jakoby žena se odpovědnosti vyhýbala a raději se spokojuje s podřadnou funkcí sekretářky a podobně.

Jistě vás bude zajímat jak enancipační hnutí probíhalo v našich zemích. Postavení ženy v starších dobách bylo obdobné jako v jiných zemích. Výjimku tu tvoří hnutí husitské. Je známo, že husitské ženy horlivě čtly bibli a samostatně si vykládaly její obsah, hlásaly slovo Boží a teologicky disputovaly. Účastnily se vojenských tažení a ve veřejném životě vystupovaly velmi energicky. Tak na př. před shromážděnou obcí kritisovaly vládu pražské radnice a usilovaly o rovnost s muži.

V renesanční době se stává česká žena zvláště ve vyšších vrstvách důležitým činitelem hospodářským. Je to ona, která vede správu statku, zatím co muž ve službě dvorské nebo vojenské slouží svému panovníku. Z žen, které vynikly nad svou dobu můžeme jmenovat Polyxenu z Lobkovicz, Sylvii Černínovou a Zuzanu Černínovou z Harasova, jejíž korespondence s jejím synem Hunprechtem se zachovala a byla vydána tiskem. Paní Zuzana je prototypem paní Sévigné z Francie a její korespondence

je zajímavým dokladem tehdejší doby a první literární prací ženy v našich zemích.

Hospodářské převraty koncem 18 a počátkem 19 st., které vytvářely podmínky ženského hnutí za hranicemi k nám nedolehly. U nás byly problémy jiné. Germanisační tendence vzbudily mocný protitlak -- národní obrození. A tak v první polovině 19 st. pokud se ženy podílí na veřejném životě, snaží se posílit národní vědomí. Jednotlivé a zvláště probudilé ženy pochopily význam doby a postihly, že je nutno dát ženám vyšší vzdělání mají-li prospět národu. V letech dvacátých shromažďuje kolem sebe Magdalena Dobromila Rettigová dívky, které učí domácím pracím, ale zároveň četbou, hovory a výklady snaží se zvýšit jejich kulturní úroveň. Byl to vlastně první český salon podobný oněm, které vznikly již v 17 st. ve Francii. Kolem r. 1830 se tvoří první česká dívčí družina kolem České Budče. Hlavní organizátorkou se stává Bohuslava Rajská. Úkol, který si družina předsevzala, byl vychovat zbědovanému národu svému matky a učitelky vlastenecky snýšlejší. Bohuslava Rajská byla také první, která založila I. Vychovávací ústav pro dívky r. 1843, který nabyl práva veřejnosti.

Podobný ústav založila Svatava Amerlingová. Tento ústav vychoval řadu uvědomělých českých žen a první soukromé vychovatelky a učitelky. R. 1848 byl založen první český ženský spolek Sestry slovanské čili spolek slovanek, jehož iniciátorkou byla Honorata Zapová, Johana Fričová a Sv. Amerlingová. Účel spolku byl, založiti ženské školy pro dívky i dospělé ženy, aby se ženám dostalo vyššího vzdělání. Téhož rok vznikl druhý spolek Slovanská Denice, ale ten po čtyřměsíčním působení zanikl.

To všechno však byly jen neuvědomělé počátky probouzejícího se ženského hnutí a první záblesky ženské otázky. První českou feministkou byla Božena Němcová, která celým svým snýšlením a životem jest pušena jinam než kam jí tradice odkazuje, trpí a hyne na neporozumění. Karolína světlá ve svých Uponínkách líčí jak těžce nesla neporozumění rodiny ke svým vlohám a násilné zadržování od cesty na níž spěla za svými touhami. Trpce si stěžuje na nerovnost společenských názorů na hochy a děvče, muže a ženu. Světlá sama se sice k svobodě proboužela, ale i v ní je tradice ještě příliš silná a dělá koncese starým názorům. Tato nerozhodnost je patrna i u honoraty Zapové, která se sice snažila povznést k vzdělanosti ty, kterých si váží, ale přitom doznává, že matka nemůže sledovat vzdělání svého syna než do 10 let.

I po roce 1848 se snahy českých žen upínají k většímu vzdělání dívek. Ale zde již je patrný vliv hospodářských poměrů, snaha zlepšiti hmotné postavení žen z nejchudších tříd a pomoci jim při výchově dětí. Podle Jungnanna byla sice již 1813 založena Jednota ku podporování ženské umělosti, která se ujala zprostředkování práce pro chudé ženy, ale o její činnosti nám není nic bližšího známo.

R. 1851 vzniká spolek sv. Ludmily k podpoře vdov, který zároveň zřídil odpolední školu pro nejchudší dívky, kde se tyto třikrát týdně učily ručním pracím. Tento spolek reorganizovala r 1865 Marie Riegrová na moderní zásadě, lépe než udělovati almužnu jest činiti dívku způsobilou, aby almužnu nepotřebovala. Spolek zřídil průmyslovou školu dívčí s oddělením pro ruční práce a později oddělení malířské. Přijímány byly dívky naprosto chudé a za práci se jim hned platilo. Marie Riegrová se přičinila též o zaopatření dětí pražské chudiny při zřizování městských opatroven, které byly vedeny ženami. Tak první jesle u nás vděčí za svůj vznik M. Riegrové.

Významným způsobem do ženského hnutí zasáhl muž Vojta Náprstek. Vojta Náprstek se zúčastnil revolučních událostí v r. 1848 a musel emigrovat. Ve svém vyhnanství, které strávil většinou v Americe, seznámil se s hnutím amerických žen a svoje poznatky se pak snažil po svém návratu uplatnit v Praze. Jeho snahou bylo, povznést českou ženu k té výši společenské užitečnosti, jaké dosáhly americké ženy. Cestou k tomu bylo naučit je spořit časem, prací a kapitálem a co tak ušetřeno, věnovati dalšímu vzdělání a obecnému dobru. Náprstek pořádal přednášky, které byly prvním soustavným osvětlením ženského hnutí v cizině. Přednášel o strojích, jimiž možno ženu osvobodit od nízkých zaneprázdnění, o vynikajících ženách Anglie a Ameriky a o tom, co v těchto zemích bylo pro pokrok žen vykonáno a o způsobilosti žen ke všem oborům lidské práce. Účast na těchto přednáškách byla velká (až 1500 osob, z toho 2/3 žen). Povzbuzen tímto zájmem založil Náprstek za součinnosti K. Světlé Americký klub dam v r. 1865, který se pak stal ohništěm emancipačních snah. Náprstek otevřel ženám i svou knihovnu a čítárnu. Tak bylo poprvé organizováno cílevědomé české hnutí žen. Jeho snahy se prakticky osvědčily otřesem hospodářským i politickým po válce 1865. Válkou vzrostl počet vdov a osiřelých dcer středních vrstev. A tu se ukázalo jak nedostatečně ženy byly připraveny na tak osudné dny, kdy jim bylo usouzeno aby se samy živily. Toto poznání povzbudilo vlastenky k svépomoci. Roku 1871 bylo vydáno svolání podepsané K. Světlou, Dorou Hanušovou a Aug. Opitzovou, ve které se navrhovalo založit spolek, jehož úkolem by bylo zlepšení praktických poměrů žen na vlastní práci odkázaných. Výzva byla přijata s nadšením a tak vznikl Ženský výrobní spolek český, který pak odchoval za 35 let svého trvání přes 20.000 dívek k samostatné práci výdělečné.

Reorganizace školství v Rakousku 1869 otevřela ženám další obor výdělečné práce, učitelství. Učitelky byly prvé pracovnice, které hromadně pod ochranou zákona zasahují v obor pracovní mimo ten, který do té doby byl ženám přikazován. Jest samozřejmé, že se to nedálo bez překážek a proto učitelky na obranu svých práv založily 1874 prvý stavovský spolek ženský "Spolek pražských učitelek" s cílem vzájemně se vzdělávat, přispívat k zvelebení školství a hájiti zájmů učitelských a školských. Roku 1885 začínají vydávat svůj vlastní list "Časopis učitelek". O další krok k rozšíření působnosti žen se zasloužila r. 1872 Ludmila Bozděchová (bibliotekářka Amerického klubu dam), která vymohla ženám přístup ke státní poštovní službě.

S průmyslovým rozvojem rostl také počet žen zaměstnaných v průmyslu. O nějakém emancipačním úsilí těchto žen není žádných zpráv. V letech osmdesátých vystupují jednotlivě pro obranu ženských práv. Roku 1897 dochází k organizaci dělnic, ale zvláštní spolky dělnických žen nevyznikly a ženy vstupují do spolků mužských. Do strany Nár. soc. a Soc. demokratické, kde vytváří Spolek Zemskou jednotu pracujících žen a dívek s časopisem "Ženské snahy" v straně Nár. soc. a Podpůrný spolek žen a dívek v domácím průmyslu a práci s orgánem "Ženské snahy" ve straně Soc. dem.

Od osmdesátých let stoupá porozumění pro snahy a hospodářskou samostatnost žen. R. 1884 byla založena Městská pokračovací škola průmyslová k dokonalému vycvičení v šití prádla, šatů, s oddělením literárním obchodního rázu s pracovnami pro absolventky jazykových kurzů. R. 1885 vzniklý spolek Domácnost zřídil kuchařskou školu. R. 1893 spolek Záštitá pořádal večerní hospodyňské kurzy. Vznikají též četné školy obchodní, ústavy učitelské a jiné.

Nejdéle zůstávají ženám nepřístupná zaměstnání učená. Teprve Eliška Krásnohorská, vedená vírou v sílu ženské inteligence zakládá Minervu, která pak otevřela českým ženám přístup na universitu. Svěpomocí,

spolkem, české ženy s Krásnohorskou a se školskými odborníky zakládají první dívčí střední školu ve střední Evropě Gymnasium M'ner-vino. R.1897 první absolventky po mnohých zápasech vstupují jako řádné posluchačky na fakultu filosofickou a r. 1900 na lékařskou. Předtím mohly studovat jen jako mimořádné posluchačky. První doktor-kou filosofie se stala 1901 M.Báborová a první ženou, která promova-la 1902 na medicínské fakultě byla A.Honzáková. Jiné školy, Vysoké učení technické, průmyslové školy, malířská akademie byly ženám až do r. 1918 uzavřeny.

Významnou událostí v ženském hnutí u nás byl r. 1897. Tehdy byl u-spořádán první sjezd žen československých na němž ženy formulovaly své požadavky. K provedení byl založen Ústřední spolek českých žen, který ve svém programu zahrnoval všechny obory ženských snah. Byl též založen ústřední časopis Ženský svět za redakce spisovatelky Te-rezy Novákové. Později se však jednotné hnutí ženské roztránilo a vznikly různé spolky podpůrné a ryze filantropické jako např. Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Filantropická družina býva-lých žákyň Vyšší dívčí školy, Domovina a jiné.

Řada nových ryze ženských časopisů jako např. Ženská revue (Brno 1905) Ženský obzor (1902), Šťastný domov (1904), Česká domácnost, Česká hospodyně, Česká dívka a jiné propagovaly ženskou emancipační myšlen-ku.

Úplné uskutečnění emancipačních snah dosáhly ženy až po r. 1918, kdy ženám byla přiznána tatáž práva jako mužům a otevřen přístup do všech oborů zaměstnání.

Po přednášce dr. Vituly následovala živá diskuse.

Nejprve se mluvilo o obsahu termínu "Matriarchát". Byly dotazy, zda slovo znamená ženskou nadvládu v určitém historickém období. Protože se jedná většinou o t.zv. období mythologická, těžko se hledala správná představa o skutečném postavení ženy v této době.

Velmi obsáhlé vysvětlení podal Prof.Dr.Nahodil, jenž připomenul jako historickou metodu poznání archeologii, na jejímž podkladě po srov-nání s literaturou o tomto období a také s dosud zachovalými tajnými ženskými kulty ve Středním Orientě, je možno si učinit představu o období tzv. matriarchátu ve starověku i pravěku. Správně shrnul, že se nejedná o nadvládu ženy nad mužem, ale o mateřský princip, to je mateřský počátek všeho života. Výklad doplnil velmi zajímavými pří-klady za své praxe v terénu, např. u kavkazských národů.

Následující část diskuse byla věnována emancipačním problémům sou-časnosti, tak jak je známe ze svých zkušeností. Rozvinula se živá debata o tom, zda emancipace ženě v praktickém životě opravdu pomoh-la, zda zaměstnanost žen netrpí rodinný život a pod. Na základě po-rovnání stupně emancipace žen ve státech západní Evropy, např. Švý-carska (kde ženy nemají dosud volební právo), Československa (skoro největší procentuelní zaměstnanost žen) a Sovětského Svazu (ženy vy-konávají nejtěžší práce) došlo k zajímavým závěrům. Mluvilo se i o výchově dětí v moderní společnosti, o podílu mužů na domácích pracích a pod. Diskuse byla zakončena poznámkou MUDr.Vojty o tom, že je mož-no i v moderní době vychovat děti, pokud jsou rodiče správně poučení, mají snahu a cítí morální zodpovědnost.

Opus bonum

D-6 Frankfurt / M 1 - Allerheiligenstr. 52